

Ekfrämjandets Rikspris för år 2017

tilldelas

Bengt Andersson

Motivering

Ekfrämjandets Rikspris går år 2017 till snickaren och träpedagogen Bengt Andersson för hans stora insatser att sprida kunskap om och intresse för de ädla lövträslagen.

Kunskapen om trä har gamla anor. Ismannen Ötzi, som upptäcktes när hans kropp smälte fram ur en alpglaciär, dog för 5300 år sedan. I hans utrustning fanns pilkoger med ram av hassel, pilar av årsskott från olvon och kornell, brynskaft av lind och kolbehållare av björknäver. Totalt har forskarna hittat 18 olika träslag i Ötzis utrustning, alla med sin speciella funktion. Kunskapen om träslagens olika egenskaper var livsnödvändig för Ötzi, även om den inte kunde skydda honom från den pil som ändade hans liv.

I det gamla bondesamhället var trä det som gjorde det möjligt att bygga hus och att forma jaktredskap, båtar och jordbruksredskap. Kunskapen om olika träslag och hur de skulle behandlas fick läras in tidigt, och de som var specialister blev högt aktade. Med industrialiseringen försvann dock de närliggande behoven. När vi idag går till byggmarknaden och väljer mellan gran, furu och plywood så har vi förlorat inte bara ett arv, utan också den unika mångfald som erbjuds av den svenska skogen.

Här ser Bengt Andersson sitt kall. Han har tagit som sin livsuppgift att sprida kunskap om träslagens funktioner och egenskaper och att väcka intresse även för "de andra" träslagen. Bengt är jägmästare från Skåne, men också tredje generationen trähantverkare med en far och farfar som var bildhuggare. Han insåg tidigt att han inte skulle stanna vare sig i forskningen eller i det praktiska skogsbruket. I stället startade han firman Gott Virke, som i det lilla snickeriet i Lagnäs utanför Tällberg skapar produkter och sprider information om trä.

Hans examensarbete från 1987, som också hette "Gott Virke", är slutsåld trots en extra stor upplaga. Det användes länge i undervisningen på SLU och i hemslöjdsföreningar. I rapporten går han igenom äldre tiders träanvändning genom arkivmaterial, intervjuer med äldre snickare och egna praktiska tester. Här får vi veta att vinteravverkning ger mindre sprickbildning, färre angrepp av röta och mögel och bättre färg och lyster än om virket avverkas under barmarkssäsongen. Vi får veta att björk som övervallats efter en långsgående stamskada blir extra starkt och kan användas för yxskaft, skidstavar och räfskammar. Askvirket, känt för sin seghet och styrka, är faktiskt bäst om det kommer från yngre, snabbvuxen splintved. Hos torghandlarna kunde man köpa ekervirke som såldes per "gång". En "gång" var 44 stycken, vilket räckte till fyra hjul med tio ekrar plus fyra i reserv. Ekrarna gjordes, som namnet säger, av ek, men även av den likvärdiga asken och ibland av alm.

Arvet från examensarbetet har Bengt utvecklat genom att han håller föredrag och undervisar skogsstudenter på universitet och högskolor. Förutom att han beskriver hur träden använts

genom tiderna brukar han lyfta fram att dagens skogsskötsel inte alltid gynnar kvalitet. Han vill i stället se en mångfald av träarter, gärna i blandning. Då formas de egenskaper som gör att varje träslag får sin egen unika funktion. Allra helst skulle han vilja se att ädla lövträd får ersätta de monotona granskogarna i södra delarna av landet.

Mest bekant är han förmodligen för sin handgripliga pedagogiska gärning i form av skärbrädor och klossatser som visar hur olika träslag ser ut och betar sig. Det finns ett 20-tal svenska träslag som går att såga upp i lämpliga snickeriproportioner, men Bengt har fokuserat på sexton: al, alm, ask, asp, avenbok, björk, bok, ek, furu, gran, körsbär, lind, lärk, lönn, rönn och sälg. Skärbrädorna med sina träslagspaletter har sålts i tusental genom åren, och de är skapade för att lära och utmana användaren. Först gissa, sedan vända på brädan och se det instansade artnamnet. Vi är många som har kunnat kombinera köksarbetet med repetition av virkeslära genom Bengt Anderssons försorg.

Bengt Andersson är en värdig mottagare av Ekfrämjandets Rikspris 2017.

Ekfrämjandets styrelse